

Ještě jednou sedmdesát let od konce II. světové války**„... a to jste věděli,
kam ta bomba spadne?“**

VLADIMÍR PALYZA

Otázka mi byla položena jedním z posluchačů, když jsem připomenul výročí náletu na Brno. Jsem válečné dítě. Proto mne zajímá vše, co souvisí s událostmi na konci války. Rozhodl jsem se napsat několik vzpomínek.

Řadu poznatků mi kdysi předali rodiče a mnohé technické souvislosti z konce války jsem si objasnil také během vojenské základní služby, v šedesátých letech (prodloužené na dvojnásobek). Sloužil jsem u letectva.

Konečně, některá fakta jsou získána z internetu (v adresách je většinou silnějším písmem označena hlavní informace).

Situace

Poslední rok války probíhal za vystupňovaných bojových akcí. Nejtěžší nálet na Brno byl uskutečněn 20. listopadu 1944. Nálet vznikl jako náhradní řešení (náhradní cíl) a znamenal (spolu se srpnovým a říjnovým náletem) přelom pro civilní ochranu města.

Toho dne odletělo z letišť v jižní Itálii v jediné formaci neuvěřitelných 626 amerických letadel (!!!), bylo to 476 bombardérů B-24 Liberator a B-17 Flying Fortress (trhavé, zápalné, i časované bomby). Ty měly 150 stíhačů (Mustang) jako doprovod.

Cílem byla chemická továrna s výrobou syntetického benzínu, cca 60 km severně od Ostravy. (Blechhammer „Oberschlesische Hydrierwerke“, dnes: Blachownia Śląska = předměstí Kędzierzyn-Koźle/Horní Slezsko).

Pro špatné počasí bylo bombardování chemičky jen částečné, byly zvoleny náhradní cíle a použito nouzových odhozů bomb. Jedním ze šesti náhradních cílů bylo Brno.

Na Brno zaútočilo 150 letadel B-17 Flying Fortress (Létající pevnost). Bylo shozeno přes 1 500 těžkých trhavých pum a údajně bylo zasaženo asi 1 700 domů. Nálet probíhal ve 3 vlnách (v časech 11:43, 11:48 a 12:05) a měl místy koberecový charakter. Stopy jsou někde dodnes zřetelné (Údolní ul., dnes zastavená prostora Špalíčku, ...).

Jistým způsobem mělo Brno štěstí. Zaútočily na ně Létající pevnosti (B-17) a nikoliv modernější a lépe vyzbrojené Liberátory (B-24). Náklad v pumovnicích

by mohl být u Liberátorů až o 1,4 t větší. To při 150 letadlech přesahuje 200 t bomb. (B-17 s 10 členy posádky mohlo mít 2,2 t bomb a B-24 s 11 členy posádky až 3,6 t bomb.)

Nálet jsme přežili v krytu (sklepení domu). Nejbližší zápalná bomba spadla asi 200 m od nás. (Dům do základu vyhořel, zbyla prakticky jen jeho přední stěna). Nejbližší trhavá bomba dopadla přibližně ve vzdálenosti 300 m. Tento nálet jsme tedy přečkali dobře.

Ve vnitřním městě byla řada téměř zavalených ulic. V prostoru dnešního Špalíčku byla obrovská hromada troskek. Vzpomínám si, že z ní vyčníval zbytek zdi se starou kuchyňskou výlevkou. Z kohoutku nepatrným praménkem řadu dní tekla voda. Pořád jsem nemohl pochopit, jak je to možné...

Po těchto třech amerických náletech německé okupační velení města nařídilo rozsáhlá ochranná opatření pro obyvatele i zbrojní průmysl. Především byly zdokonaleny protiletectké kryty...

Poslední týdný války jsme tak prožili ve sklepech domů, které byly přeměněny na improvizované protiletectké kryty (LSR = Luftschutz Raum).

Před sklepními okénky byla postavena zeď s větracími otvory po stranách a tyto zdi byly přisypány zeminou. Pro orientaci při vyprošťovacích pracích byly hrany zdi natřeny vápnem na bílo a poloha zazděných okének označena bílými šipkami na fasádě a to také ve výši 2.–3. nadzemního podlaží.

V krytu nás bylo více než 70. Kryt měl velitele i jeho zástupce. Ti mj. hlídali vchody. Pokud začalo bombardování, nikdo nesměl kryt opustit. Náš dům měl kryty dva.

Do krytů v sousedních domech byly připraveny jako úniková cesta „průlezy“ – cihlou na výšku přezděné průchody s nachystaným krumpáčem a lopatou...

A jak se nám žilo?

S obdivem vzpomínám, jak nám – několika klukům – dokázaly maminky vytvořit jakousi pohodu i v krytu za bombardování.

Dne 12. dubna 1945 (přesně 14 dnů před osvobozením) ráno sirény nehoukaly, vydali jsme se tedy ze sklepa do 5. patra našeho vyklizeného bytu. (Byty v posledních podlažích byly prázdné pro nebezpečí požáru od zápalných bomb.)

Náhle se objevila letadla a po chvíli začalo bombardování. (Bylo to v pořadí 6. bombardování města, tentokrát útok vedla sovětská letadla). Snažili jsme se chovat přesně podle předem pečlivě nacvičeného scénáře...

Zasažen byl dům naproti, dům v naší řadě přes jeden a ta další bomba spadla jen něco přes 20 m od nás, do dvora. Naštěstí to všechno byla taková bombová nedochůdčata (měla snad jen 30–50 kg a byla tříštivá, nikoliv trhavá), takže nedošlo k závalu, nikdo nebyl zasypan. Domy to samozřejmě poškodilo (část se musela strhnout) a v zasažených domech to několik lidí zabilo, v tom jednom domě dokonce i v krytu...

Letadla přiletěla od Tuřan a Komárova a to bez výstrahy. Bylo to značné překvapení – o život tak údajně přišlo více než 400 lidí. (Německé okupační velení města rozkázalo nepoužít poplachové sirény, aby se nepřerušil postup obranných prací.)

Nebezpečí rozeznal první můj táta. Později nám vyprávěl, že si připadal jako by před námi byla fata morgána, kterou vidíme pouze my. Německá letadla totiž obvykle nad městem nelétala. To tedy znamenalo, že jsou to pravděpodobně letadla „cizí“, Říši velkoněmecké nepřátelská. Sirény však nehoukaly a německé protiletadlové dělostřelectvo v blízkých Lužánkách nezahájilo obrannou palbu.

Ten nálet jsem tedy s rodiči přežil nahoře, v 5. patře. Leželi jsme na zemi, na předem vytypovaném „bezpečném“ místě bytu. Přikryti jsme byli silnou dekou, kterou jsme tam měli pro ten účel nachystánu. Chování za krizových situací bylo pečlivě nacvičeno (i s dětmi). Před tlakovou vlnou z výbuchu nejbližší bomby nás trochu chránil dvorní trakt domu. To vše nás zřejmě zachránilo. (Bylo mi 5 let a necelý týden.)

V krytu jsme bývali při petrolejce (ke konci už nebyla elektrina, plyn, ani voda) a moje maminka nám četla pohádky. My kluci jsme se pak za náletů i trochu báli, protože jsme viděli, že bomba může spadnout i na nás. Když se bombardování zase blížilo, zhasnutím petrolejky a připomenutím, kde je (pro případ zasypaní) termoska s vodou a trocha jídla, péče rodičů končila...

Osvobození – 26. dubna 1945 – se v našem domě dožili všichni. Nikdo nebyl ani škrábnut.

Co přinesla „naše“ bomba?

Vybuchla ve dvoře, jen asi 15 m od domu a zanechala kráter o průměru 4–5 m. Stačila „odnést“ převážnou část střechy dvorního traktu a jinak povrch domu „očesat“ tak, že místy byly vylámany i kusy cihel. Na několika místech byly rozštípany i okenní rámy. Škody byly naštěstí převážně povrchové.

Samotný výbuch bomb jsme nevnímali jako příliš silný a ořesy byly poměrně malé. Když se vše uklidnilo, pokusili jsme se opatrně vstát. Začali jsme kašlat, pro obrovské množství prachu a sazí. Bylo vidět jen asi na 3–4 m. Zůstávali jsme nedaleko našeho „úkrytu“, protože během cca 5 minut mohla následovat další vlna náletu. (Tak nás to naučili pro krizové situace – na základě zkušeností z 20. 11. 1944.)

Snažili jsme se zachytit nějaký zvuk. Bylo děsivé ticho, přerušované jen občasným pádem střešních tašek nebo okenních střepů. Žádné volání o pomoc, ale také už žádná letadla.

Pohybovali jsme se tedy maximálně opatrně (průzkumníka dělal můj táta) – nebylo jasné, jaká část domu ještě existuje a zda za dveřmi nebude jen propast s troskami.

Dvorní trakt byl zahalen tak obrovským mrakem prachu a sazí, že jsme měli dojem, že hoří po zásahu zápalné bomby. (Později se ukázalo, že tomu tak nastějí není. Tou dobou už netekla voda!).

Úlevou bylo, když táta zjistil, že máme schodiště. To, co jsme měli pod nohama, byla téměř jednolitá plocha kusů cihel, dřeva, střešních tašek, skla a omítky.

Krásně se po tom dalo klouzat! Byl jsem několikrát rodiči napomenut a nakonec jsem dostal pár facek. Tato epizoda je pro mne osobně důležitá – ukazuje, že jsem náletem nebyl nijak ořesen. Ale bylo tomu tak opravdu?

Nahoře v bytě zůstala většina oken nerozbitých – byla otevřena pro větrání. Měli jsme však vylámané zámky u několika dveří a našly se i střepiny z té „naší“ bomby.

Pokud by dráha střepin alespoň přibližně odpovídala části hyperboly, nemohly se k nám dostat. Střepiny však rotují a chovají se jako malé vrtule. Jsou tak taženy do zcela nepředpokládaných míst...

Konec války

Když jsme 26. dubna vyšli na několik minut z krytu, na věži blízkého kostela byla pro mě zcela neznámá vlajka. Vysvětlili mi, že je to československá státní vlajka. Potom následovala řada událostí, které mi bylo souzeno spatřit poprvé.

Konec války u nás představoval příchod rumunské a sovětské armády. Ten probíhal ve třech etapách. Jako první se objevili jezdci na koních a ukazovali nám, abychom se kryli v domech a nezůstávali na ulici. Jezdci byli údajně z řad donských Kozáků a zajišťovali rychlý kontakt mezi postupujícími vojsky v ulicích. Jako druzí procházeli vojáci, kteří hledali ostřelovače a zbytky německé armády. Třetí část tvořili ženisté – pyrotechnici. Velmi rychle se ubezpečili o tom, že dům není podminován. (Ta rychlost byla umožněna tím, že v objektech jsou jen určitá místa, ze kterých lze úspěšně „odstřelit“ dům. A jen na taková místa se ženisté soustředili.)

Jejich návštěva byla skončena nápisem „*kvartal prověřen, min nět*“. Datum, hodnota a monogram. Vytvoření toho zápisu vlastně představovalo oficiální převzetí objektu Rudou armádou a tedy konec války v daném místě.

Na obou koncích našeho bloku stála děla (nevím, kdy je tam přivezli), to jedno z nich byl snad protitankový kanon (viz foto mého táty. Fotografie zachycuje křižovatku dnešní Botanické ulice se Sokolskou a Burešovou.)

Značné překvapení nás čekalo večer. Poprvé jsme viděli po setmění světla v protějších domech. Mnohde to byla jen mihotavá světla svíček a petrolejových lamp. Ale byl to konec léta trvajících příkazu zatemnění všech objektů. (Porušení bylo tvrdě trestáno, klasifikovalo se jako napomáhání nepřátelům Říše, a to usnadněnou orientací pro letecké svazy.)

Před listopadem 1944, kdy hrozba bezprostředních náletů ještě nebyla tak velká, jsme vídávali štěrbínou v zatemnění, jak se na zcela temné město snášely

na padáčcích světlice a hledaly svůj cíl ... Skýtaly velmi ostré světlo a strašidelně se pohybující stíny.

Jednoho dne zase poteče voda. Už nebudeme chodit pro vodu do studny nedalekého zrušeného pivovaru (mezi dnešními ulicemi Bayerova a Štefanikova), už nebudeme odcházet s prázdnou, když se kbelíkem na dlouhé tyči nepodařilo nic nabrat...

Rozhlas nám už neoznámí, že dočasně končí svoji činnost, aby nesloužil jako navigační maják pro blížící se Říši nepřátelská letadla... Jinak vzpomeňme, že každý z radiopřijímačů byl upraven tak, aby nebylo možno poslouchat zahraniční vysílání na krátkých vlnách. Na radiopřijímači musela být visačka, kde úprava byla potvrzena odborným závodem. Přesto se relace „*Volá Londýn*“ poslouchala, a to na ilegálních radiopřijímačích. My, děti jsme byly pečlivě informovány o nebezpečí krutých trestů, které za to hrozily při prozrazení.

Po osvobození nás jednoho dne svolali a nabídli nám talířek, na kterém byly podivně zkroucené papírky. Vzbudilo to značné rozpaky, nikdo z nás netušil, co by to mělo být. A posléze, jak se to má jíst – byly to bonbóny. Něco, nač jsme nebyli zvyklí, něco co jsme nikdy neviděli. Pokud jde o jídlo, vzpomínám si na jediný válečný pokrm: chleba namazaný rozvařenou bramborou. Docela se to dalo jíst, pokud jste měli sůl. Ta byla krajně nedostatková.

Mimochodem, nedostatková byla i soda, která sloužila pro výrobu mýdla z kostí...

Nové události neměly konce. Na rohu ulice prý zase bude poštovní schránka. To jsme my kluci nepamatovali. Věděli jsme, že poštovní schránkou byly vybaveny některé tramvaje na tratích, které vedly kolem nádraží, kde také schránky vybírali. Šetřily se tak pohonné hmoty, kterých měla Říše kritický nedostatek. Dokonce i některé sanitky bývaly na části své cesty taženy tyčí, připojenou k poslednímu vozu tramvaje.

I naše ulice měla mít nové jméno. Dosud jsme bydleli na „*Hans Kudlich Gasse dreissig*“ – dalo nám příšernou práci, než jsme se povinně tu adresu naučili. (Mimochodem, ten p. Kudlich nebyl nějaký zasloužilý nacist, jak jsme se domnívali, ale lékař a rakouský politik německé národnosti (1823–1917). Je nazýván „osvoboditel sedláků“, během revolučního roku 1848 totiž podal v rakouském Říšském sněmu návrh na zrušení poddanství.)

Měli jsme také své starší kamarády. Ti nám z opuštěných kasáren jednak přinesli řadu drobností (přímo klukovských pokladů), ale také několik kilogramů střílného prachu. – Krásně to hořelo! Naštěstí rodičové včas zasáhli...

„Naše“ bomba po půl století?

Po válce se několik let lidé zajímali o to, jak jsme tu válku prožili. Vyprávěl jsem náš příběh a často se setkával s dotazem, zda se mi o té bombě nezdá? V pubertě jsem si už z takových dotazů dělal sám pro sebe legraci a tedy: proč by se mi mělo zdát o nějaké bombě, když se mi třeba může zdát o holkách? Ale vlastně jsem nevěděl, na co se ti lidé ptají... A potom už byly příběhy zapomenuty, domy opraveny nebo znovu postaveny a na válku téměř nikdo nevzpomněl.

V devadesátých letech se začaly zkoušet poplachové sirény. První středu v měsíci se v poledne po dobu asi dvou minut sirény rozezní stálým, nekolísavým tónem. Je tomu tak dodnes. Ten nekolísavý tón znamená bezpečí (za války to byl konec náletu).

Nebyl důvod, proč bych zkouškám měl věnovat zvláštní pozornost.

A pak se to stalo! Byl jsem na ulici, když začala jako obvykle zkouška sirén. Ale někdo kliknul vedle. Sirény se rozječely kolísavým tónem.

„NÁLET!“ – proběhlo mi hlavou. Zmocnila se mě nepředstavitelná úzkost a zděšení. „NÁLET! Jsem blízko nádraží – to může být cíl! Okamžitě do krytu!“

Rozhlédl jsem se kolem, kde jsem očekával na domech označené vstupy do krytů. Ale nic takového neexistovalo.

Pochopil jsem konečně, že není válka a že se jen zkouší sirény. Jenže to nebylo nic platné. „To není nálet!“ opakoval jsem si zoufale. Ale bez výsledku. Do očí se mi draly slzy a ovládala mne jakási podivná forma strachu a zděšení, stále silnější. Dokonce jsem rozeznával, že mi dělají zle tóny právě dobíhající a znovu se roztáčející sirény, tedy její „zhoupnutí“ v nejhlubších, dunivých tónech. (To snad vysvětluje, proč jsem nikdy nereagoval na jiné sirény, např. u aut apod. Jejich sirény měly odlišný tón.)

Dokud zkouška sirén neskončila, stav jsem nezvládal. Nakonec jsem se soustředil jen na to, abych šel. Abych se nezastavil. Měl jsem dojem, že když se zastavím, tak se snad začnu třást...

Došel jsem do obchodu, kam jsem měl původně namířeno. Tam z mého zjevu byli poněkud udiveni. Snažil jsem se vysvětlit. Jediný zákazník, který tam byl, mi položil několik otázek (taky: Zda se mi o té bombě nezdá?!) a usoudil, že se tento stav asi nebude opakovat.

Myslel jsem, že je to psycholog, ale byl to člověk „z praxe“, z totálně nasazeného ročníku 21. Přežil děsivé nálety spojeneckého letectva v Porúří.

Každou první středu v měsíci si opakuji, že nebude nálet. Zda bych takto dokázal přemoci projevy posttraumatického stresového syndromu, mi není jasné.

A ta bomba? Na tu se už nikdo nezeptá a o ní se mi (naštěstí!!) nezdá ...

Co závěrem?

Rád vzpomínám na ty dny bezprostředně po osvobození. I když jsme byli malí, rozpoznali jsme radost i soudržnost lidí a jejich uctivý vztah k sobě navzájem. Netušili jsme, že podobné zažijeme ještě jednou, po revoluci 1989...

Zdroje:

http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_udalosti&load=117

<http://www.brno.cz/bombardovani/>

<http://www.fronta.cz/dotaz/bombardovani-brna>

<http://brno-zapomenute-obeti.blogspot.cz/2014/09/vzpominky-na-bombardovani-brna-od-srpna.html>

https://cs.wikipedia.org/wiki/Boeing_B-17_Flying_Fortress

https://cs.wikipedia.org/wiki/Consolidated_B-24_Liberator